

Razvoj verbalne komunikacije kod šestogodišnjaka

Škegro, Marta

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:533946>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MARTA ŠKEGRO
ZAVRŠNI RAD**

**RAZVOJ VERBALNE KOMUNIKACIJE
KOD ŠESTOGODIŠNJAKA**

Zagreb, lipanj 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Marta Škegro
TEMA ZAVRŠNOG RADA: RAZVOJ VERBALNE
KOMUNIKACIJE KOD ŠESTOGODIŠNJAKA

MENTOR: dr. sc. Mario Dumančić
SUMENTOR: Ana Valjak Čunko

Zagreb, lipanj 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	4
Summary	4
UVOD.....	5
1. KOMUNIKACIJA	7
1.1. PRAVILA KOMUNIKACIJE P. WATZLAWICKA	9
1.2. VERBALNA KOMUNIKACIJA.....	10
1.3. KOMUNIKACIJA U OBITELJI	11
1.4. KOMUNIKACIJA IZMEĐU ODGOJITELJA I DJETETA.....	13
2. JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ DJETETA.....	14
2.1. GOVOR KOD DJETETA	15
2.2. UTJECAJ MEDIJA NA RAZVOJ DJETETA.....	16
3. POREMEĆAJI IZGOVORA	18
3.1. POREMEĆAJI RITMA I TEMPА GOVORA	19
4. RAZVOJ PREDVJEŠTINA ČITANJA I PISANJA.....	19
4.1. DIJALOŠKO ČITANJE.....	21
5. IGRE KOJE RAZVIJAJU DJETETOV JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ	22
5.1. IGRE ZA RAZVOJ GOVORNOG SLUHA.....	23
5.2. IGRE ZA RAZVOJ SLUŠNE PAŽNJE	24
5.3. IGRE ZA RAZVOJ FONEMSKE PERCEPCIJE.....	24
6. RAZLIKE IZMEĐU DJEČAKA I DJEVOJČICA.....	25
ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	28

Sažetak

Komunikacija je najvažnija i najteža aktivnost kojom se čovjek može baviti. Za komunikaciju su potrebne minimalno dvije osobe koje razmjenjuju informacije i međusobno utječu na ponašanja i mišljenja. Postoji verbalna i neverbalna komunikacija. Verbalna komunikacija je napisana ili izgovorena, sastoji se od riječi. Verbalna komunikacija je bitna u svakodnevnom životu da bi dijete moglo iznijeti svoje misli, želje, potrebe, osjećaje, uspostaviti kontakt s drugom osobom. Roditelji, odgajatelji, mediji utječu na razvoj djetetove komunikacije. Zato ovim radom, putem literature, istražujem komunikaciju djeteta i roditelja, djeteta i odgojitelja, utjecaj medija na razvoj djetetovog govora i kako različite igre mogu pomoći djetetu u razvoju govora.

Ključne riječi: igra, komunikacija, obitelj, odgajatelj

Summary

Communication is the most complex and most important of all human activities. Communication requires at least two people exchanging information and affecting each other's behaviour and opinion. There is verbal and non-verbal communication. Verbal communication includes written or spoken words. It is very important in everyday life, so that a child could make contact with other people and express his/her feelings, thoughts, needs, wishes, etc. Parents, teachers, media; they all influence the development of a child's communication skills. Therefore, I am doing research into communication between children and parents, children and teachers, the influence of media on children's communication and different games that can help develop communication skills in children.

Keywords: game, communication, family, teacher

UVOD

U ovom završnom radu posebna pozornost se posvećuje razvoju verbalne komunikacije kod šestogodišnjaka. Opisuju se i objašnjavaju pojmovi komunikacija, verbalna komunikacija, komunikacija u obitelji, komunikacija između odgojitelja i djeteta, jezično-govorni razvoj djeteta, utjecaj medija na dijete, poremećaji izgovora, igre kao pomoć u razvijanju govora i sluha kod djece te razlike u govoru između djevojčica i dječaka.

Komunikacija je osnovni preduvjet za razvoj govora, ali i govorne komunikacije. Dijete uči po modelu, te smo obvezni ozbiljno shvatiti vlastitu govornu kulturu kao model budućeg nam govornog izričaja. (Kinder, 2014.) Govor je optimalna, zvučna, ljudska komunikacija oblikovana ritmom rečenica, riječi i slogova (Škarić, 2007). Tečan govor karakterizira optimalnost, kojom se uz najmanji utrošak vremena i energije prenose informacije između sugovornika. Takav govor se ostvaruje kontinuirano, prema pravilima fonetskog vezivanja glasova, određenom ritmu, visini, naglasku i melodiji zadanog jezika. Govor prestaje biti optimalan ako traži dodatno vrijeme ili energiju te samim time postaje netečan, što znači da sadrži povećan broj oklijevanja, ponavljanja, produžavanja, ispravljanja, zastoja, poštapalica itd. (Kutnjak i sur., 2016.)

Verbalna komunikacija koristi se za razmjenu informacija znakovima ili simbolima koje svatko može razumjeti na jednak način. Obično se pri komunikaciji usredotočujemo na ono što se govori riječima. (Brajša, 1994.)

Komunikacija u obitelji je važna jer omogućava članovima da iznesu svoje potrebe, želje i brige jedni drugima. Otvorena i iskrena komunikacija stvara atmosferu koja omogućava članovima obitelji da izraze svoje različitosti isto kao i ljubav i poštovanje. Kroz učinkovitu komunikaciju obitelj je u mogućnosti rješavati neizbježne probleme do kojih dolazi u svakoj obitelji. (Peterson, 1999). Djeca usvajaju jezik u interakciji s članovima obitelji i okolinom; ona koja više vokalno komuniciraju i koju odrasli više potiču na jezične aktivnosti pokazuju višu razinu jezične razvijenosti. (Šego, 2009.) U predškolskom periodu veliki značaj pri usvajanju maternjeg jezika za djecu ima sredina, posebno obitelj i predškolska ustanova. Kad je u pitanju obiteljski faktor onda je važna cjelokupna atmosfera u

obitelji i socio-emocionalni status, intelektualni i kulturni nivo roditelja, jezička razvijenost, (posebno je važan govor članova obitelji – da svi govore istim govornim tipom). (Omerović i drugi, 2009.)

Vrlo je bitna verbalna komunikacija odgajatelja s djecom, ali i komunikacija između djece različitih odgojnih grupa. U starijoj grupi djeca govorom planiraju zajedničke aktivnosti, njihovu realizaciju i dogovaraju se. (Omerović i drugi, 2009.) Odgajatelj treba sudjelovati sa djecom u komunikaciji kao partner i poticati je, ne ometajući komunikaciju među djecom. (Klarić i Selimović, 2011.)

Za dijete igra je kreativna, uključuje rješavanje problema, učenje novih društvenih vještina, novog jezika i novih tjelesnih vještina. Obično igru potiče odgajatelj, ali još je važnije da se i uključi u nju. (Miljak, 1987.) Postoje različiti primjeri korisnih i poticajnih igara za razvoj pažnje i vještine slušanja i govorenja kod djece starije predškolske dobi. (Šego, 2009.) Predškolske djevojčice mogu jedna s drugom raspravljati o rješenju problema i tražiti pomoć od drugih. Lakše im je i opisati „unatrag“ način rješavanja problema. Dječaci, s druge strane, skloniji su rješavati probleme akcijski, pa čak i šakama. (Appel i Masterson, 2004.)

1. KOMUNIKACIJA

Komunikacija je neizbježna i dio je naše svakodnevnice. Komuniciramo svakodnevno, na različite načine i s različitim ljudima. Ona je stalna i sveprisutna. (Ferić i Žižak, 2003.)

Riječ "komunikacija" dolazi iz latinske riječi "communis" što znači zajedničko. Stoga, kada ljudi pokušavaju komunicirati oni pokušavaju uspostaviti "zajedništvo" s pojedincem ili grupom. (Thames i Thomanson, 1998).

Komunikacija je zbivanje u dva smjera te uključuje nastojanje da se razumiju misli i osjećaji koje izražava osoba koja govori i odgovara na njih na djelotvoran način. (Richman, 1993)

Komunikacija je osnovni preduvjet za razvoj govora, ali i govorne komunikacije. Dijete uči po modelu, te smo obvezni ozbiljno shvatiti vlastitu govornu kulturu kao model budućeg nam govornog izričaja. (Kinder, 2014.)

Prijenos poruka od jednog do drugog sudionika komunikacijskoga procesa proučava komunikologija, a proces komuniciranja naziva se priopćajni ili komunikacijski proces. Komunikaciju određuje nekoliko temeljnih elemenata: govornik (izvor informacija odnosno pošiljatelj poruke), sugovornik (slušatelj odnosno primatelj poruke), poruka (obavijest ili informacija), priopćajni ili komunikacijski kanal (put kojim se poruka prenosi). (Pavličević-Franić, 2005.)

King (1979) kao osnovne komponente ljudske komunikacije navodi:

- Općenitost - ljudska komunikacija uključuje dijeljenje smisla, dijeljenje ideja, dijeljenje razumijevanja, dijeljenje iskustava – traženje nečega zajedničkog. To je osnova svih vidova komunikacije: dvoje ljudi traži nešto zajedničko - kao ljudska bića. Ljudi najčešće komuniciraju s ljudima koje opažaju kao slične sebi. Djelomično zbog toga, ljudi koji imaju puno toga zajedničkog imaju i najveći utjecaj jedno na drugog. Ako ljudi koji komuniciraju dijele isto ili slično okruženje iz kojega dolaze, imaju zajednička uvjerenja, vrijednosti, stavove, jezik i slično oni imaju osnovu za uspješnu komunikaciju.

- Individualnost - iako postoje zajedničke dodirne točke među ljudima, ljudi su kao ljudska bića međusobno različiti. Svaki čovjek u komunikaciju ulazi kao ljudsko biće (i to je ono što je zajedničko ljudima), ali ulazi i kao čovjek sa svojom individualnošću. Iako je teže komunicirati ljudima koji su uvelike različiti, upuštanje u komunikaciju s različitim ljudima pomaže razvoju empatije - mogućnosti da se svijet gleda „očima druge osobe“. Razvijanje empatije znači razvijanje uvida u iskustvo drugih. Ti uvidi su također neophodne osnove za uspješnu komunikaciju.

Komunikacija djeteta s okolinom počinje već u majčinoj utrobi – na zvučni podražaj djeteta odgovara pokretom. To je početak djetetove komunikacije koja je u tom trenutku neverbalna. Vokalna komunikacija počinje prvim krikom koji se spontano javlja iza prvoga djetetova samostalnog udaha, kada se nakon presijecanja pupčane vrpce odvaja od majke. Odmah nakon rođenja djeteta se sporazumijeva s okolinom: plač je njegovo prvo vokalno sredstvo izražavanja neugodnih osjećaja (gladi ili usamljenosti). Gukanje i osmijesi koji će se javiti nešto poslije znaci su djetetova zadovoljstva. Svrha je djetetove komunikacije privući pozornost, iskazivati osjećaje, uspostaviti društvene kontakte, zadovoljiti različite potrebe. Napretkom govornoga razvoja pojačava se djetetova intencionalna komunikacija. Djeca usvajaju jezik u interakciji s članovima obitelji i okolinom; ona koja više vokalno komuniciraju i koju odrasli više potiču na jezične aktivnosti pokazuju višu razinu jezične razvijenosti. Kvalitetna komunikacija s odraslima, rano iskustvo usmenoga i pisanoga izražavanja stvaraju čvrste temelje za čitanje, razumijevanje, usvajanje jezika kao sustava, uključivanje u zajednicu. (Šego, 2009.)

Dijete, kao i čovjek, najveći dio svoga vremena provede u komunikaciji s drugima. Međutim, pri govornom komuniciranju, svaku poruku, osim samih riječi, čine još dvije komponente: korištenje glasa (ton glasa, njegova boja, brzina govora, glasnoća, izgovor, pauze u govoru) i korištenje tijela (mimika i gestikulacija). Komunikacija se definira kao proces prenošenja poruke od jedne do druge osobe kojom pojedinac utječe na sugovornike. Njome nešto priopćavamo, razmjenjujemo misli, doživljaje i osjećaje, upućujemo pohvale ili kritike. Za pravilno oblikovanje i razumijevanje poruke jednako su važni njezini verbalni i neverbalni elementi. (Pease, 2007).

1.1. PRAVILA KOMUNIKACIJE P. WATZLAWICKA

Paul Watzlawick je postavio pet pravila komunikacije kojima detaljnije objašnjava komunikaciju, omogućava njezino lakše shvaćanje i upotrebu. Također, njima se bolje može razumjeti međusobni odnos između osoba koje komuniciraju. Watzlawickova pravila (zakoni) komunikacije jesu:

1. Nemoguće je ne-komunicirati, jer svako ponašanje ima karakter poruke, što znači da se osim riječima komunicira i cjelokupnim ponašanjem. Stoga je i odbijanje komunikacije također komunikacija.

2. Svaka komunikacija ima sadržajni i odnosni aspekt koji su uvijek prisutni u komunikaciji i u stalnoj su uzajamnoj vezi i djeluju jedan na drugog. Sadržajni aspekt odnosi se na osobine predmeta, ljudi, događaja, a odnosni aspekt na odnos prema sadržaju poruke i prema drugim osobama, te je slabije osviješten.

3. Karakter odnosa uvjetovan je interpunkcijom komunikacijskih tijekova, a to znači da svaka osoba u komunikaciji ima svoju početnu točku ili interpunkciju, što znači da smatra da njegova verzija ima ključnu ulogu za razumijevanje uzroka i posljedice. Osobe svojim ponašanjem utječu na ponašanje druge osobe.

4. Komunikacija može biti digitalna i analogna, odnosno može biti verbalna i neverbalna. Digitalna, odnosno, verbalna komunikacija koristi se za razmjenu informacija. Analogna komunikacija služi za prenošenje poruka o našem stavu i odnosu prema drugome i sastoji se od neverbalne (mimika, gesta, pogledi) i paraverbalne komunikacije (naglasak, stil govora). Oba načina komuniciranja odvijaju se istodobno. Problemi mogu nastati kada dođe do neusklađenosti u emitiranju poruka na obje razine ili zbog različitosti tumačenja analogne komunikacije, koja nije često pod kontrolom naše svijesti.

5. Tijek međuljudskih odnosa je simetričan ili komplementaran. Simetričan odnos odnosi se na jednakost među partnerima. Komplementaran odnos podrazumijeva najmanje dva različita položaja, na primjer majka – dijete, odgajatelj – dijete. To ponašanje je različito, ali nadopunjavajuće.

(Bašić i sur., 1994)

1.2. VERBALNA KOMUNIKACIJA

Verbalna komunikacija odnosi se na uporabu jezika, koji može biti govoreni, pisani, ostvaren putem znakovnog jezika i sl. (Kljunić i sur., 2016.)

Verbalna komunikacija koristi se za razmjenu informacija znakovima/simbolima koje svatko može razumjeti na jednak način. Tako se razmjenjuje sadržajni aspekt poruke. Obično se pri komunikaciji usredotočujemo na ono što se govori riječima. (Sorta-Bilajac i Sorta, 2013.)

Oblici u kojima se verbalna komunikacija javlja su čitanje, pisanje, govorenje i slušanje. Prema mišljenju mnogih, slušanje je najvažniji i najzastupljeniji oblik verbalne komunikacije, obuhvaća čak 40% komunikacije, ali je ujedno i najzanemareniji. Svakako bi mu se u odnosu s drugim ljudima morala dati puno veća pozornost (Petar, 2004).

Brojna istraživanja dječjeg jezičnog razvoja slažu se u određenim karakteristikama primjenjivim za svu djecu, a neke od njih su sljedećeg sadržaja: sva djeca u dobi od šest mjeseci brbljaju, prvu riječ izgovaraju s navršenom prvom godinom, te ih do kraja druge godine kombiniraju, a između četvrte i pete godine života imaju bogat rječnik i usvojene gramatičke konstrukcije. Međutim, oko utvrđivanja činjenice je li jezik urođen ili naučen, autori zauzimaju suprotna stajališta (Berk, 2015).

Skinner (1957; prema Berk, 2015) pripadnik biheviorističkog pristupa, daje objašnjenje kako se jezik usvaja, kako je on to nazvao, operantnim uvjetovanjem. To uključuje potvrđivanje onih djetetovih glasova koji najviše sličje riječima i imitaciju riječi ili složenih izjava roditelja. Suprotno od ovoga pristupa je nativistički pristup, čiji je predstavnik Chomsky (1957; prema Berk, 2015) smatrao da se složene jezične strukture ne mogu usvojiti poučavanjem, već da djeca i odrasli lako proizvode i razumiju neograničen broj rečenica jer je jezik urođen, odnosno da sva djeca imaju sredstvo za usvajanje jezika zahvaljujući kojemu usvojene riječi kombiniraju u nove gramatički ispravne izraze.

1.3. KOMUNIKACIJA U OBITELJI

Ferić i Žižak (2003) naglašavaju da se često pri proučavanju razvoja poremećaja u ponašanju kod djece ukazuje na probleme u komunikaciji između djece i roditelja.

Komunikacija u obitelji je važna jer omogućava članovima da iznesu svoje potrebe, želje i brige jedni drugima. Otvorena i iskrena komunikacija stvara atmosferu koja omogućava članovima obitelji da izraze svoje različitosti isto kao i ljubav i poštovanje. Kroz učinkovitu komunikaciju obitelj je u mogućnosti rješavati neizbježne probleme do kojih dolazi u svakoj obitelji. (Peterson, 1999).

Kroz dnevne interakcije djeca i odrasli mogu razviti odnos koji pomaže djetetu učiti o svijetu i sebi. Jedna od najvažnijih vještina za stvaranje tog odnosa je komunikacija, a komunikacija u obitelji je mnogo više od izgovorenih riječi među članovima obitelji. (Ferić i Žižak, 2003.)

Obitelj je prva društvena zajednica u kojoj dijete započinje stjecati navike, usvajati ponašanja i stjecati znanja. Uloga obitelji vrlo je važna jer se u njoj postavljaju temelji djetetovog daljnjeg kontakta i suradnje sa osobama iz okoline. Za dijete je važno da njegovi roditelji potiču razvoj njegova govora. Verbalna komunikacija između roditelja i djeteta prva je i najbitnija stepenica u razvoju vještine komunikacije i ostalih socijalnih vještina (Delač Hrupelj, Miljković, Lugomer Armano i sur., 2000).

Prema Čović, M. (2011.) kako biste imali dobru komunikaciju sa djecom trebali bi svaki dan im reći ovih deset izraza:

- Hvala ti!
- Molim te!
- Bravo!
- Mogu li ti pomoći?
- To je doista lijepo!
- Oprosti!
- Pričaj mi o tome!
- Može zagrljaj?

- Idemo zajedno!
- Volim te!

Odrasli trebaju biti djeci više partneri, a manje autoriteti pa svoje zahtjeve prema djeci trebaju izražavati kroz igru, a ne u obliku prisile. (Šego, 2009.)

Zapovijedanje, propovijedanje, kritiziranje, ismijavanje i slični načini izražavanja nisu prihvatljivi kao društveno ponašanje, stoga nisu poželjni u međuljudskom odnosu, a posebice u odnosu s djetetom. Između roditelja i djeteta je bitna emocionalna bliskost koja podrazumijeva iskren razgovor o djetetovim svakodnevnim brigama, događajima i stvarima koje su mu važne, kao i dijeljenje misli, ideja i iskustava, uz pažljivo slušanje i odgovaranje od strane roditelja, koji mu na taj način daju priliku osluškivanja vlastite osobe i shvaćanja onog što ono osjeća i misli. Na taj način dijete bolje razumije sebe, stvara samopouzdanje i postupno se uključuje u obiteljske razgovore u kojima se donose zajednički zaključci. (Delač Hrupelj i sur., 2000)

Einon (2005.) upozorava da dijete koje raste u obitelji bez roditeljske brige zaostaje u mentalnom i govornom razvoju (defektolozi takvu djecu zovu odgojno zapuštenom) te da i prezahtjevna roditeljska očekivanja, prevelika kritičnost i strogost mogu negativno djelovati na djetetovo samopouzdanje.

U prvoj godini dijete je orijentirano prvenstveno na majku. No premda se ponekad uloga oca u životu djeteta, posebice bebe, čini sporedna, otac ima iznimno važnu ulogu u oblikovanju djetetove ličnosti. Otac i majka unose potpuno drukčiju kvalitetu u djetetov život i svatko od njih različito pridonosi razvoju djeteta. Oko vrtičke dobi počinje idealizacija oca te djeca počinju doživljavati svojeg oca kao velikog, snažnog i svemogućeg. Tata naprosto može sve i tata sve zna. Otac je u emocionalnom životu malog djeteta i predškolca predstavnik vanjskog svijeta. To znači da zahtjevi koje tata postavlja pred dijete trebaju biti priprema za zahtjeve koje će pred dijete u budućnosti postavljati drugi autoriteti - odgojitelji, učitelji, profesori. Djeca imaju potrebu za granicama, a dobar dio tih granica treba postavljati otac. (Marić, 2017.)

1.4. KOMUNIKACIJA IZMEĐU ODGOJITELJA I DJETETA

Odgajatelj je nakon roditelja još jedan važan model po kojemu djeca uče i s kojim se susreću u najranijem djetinjstvu, stoga je važno da stalno razvija i njeguje svoju govornu kulturu (Kinder, 2014).

Stručnjaci koji se bave jezično-govornim razvojem djeteta naglašavaju da je najbolje učenje u predškolskoj dobi pretvoriti u igru. (Šego, 2009.) Odgojitelj komunicira s djecom verbalnim i neverbalnim kanalima, sluša djecu i prati njihove potrebe, radi na svim područjima razvoja, ali i na poboljšanju vlastite komunikacije. Tonom i riječima djeci prenosimo emocije, a djeca vrlo dobro osjećaju strah, nesigurnost i neljubaznost u glasu odgojitelja. (Kinder, 2014.)

Kreativni odgojitelji u predškolskim ustanovama rabe mnogo zanimljivih načina da pomognu djeci u usvajanju jezika i stjecanju vještina slušanja, govorenja, čitanja i pisanja; često djeci čitaju iz različitih izvora, razgovaraju s njima, istražuju dječje interese, pažljivo slušaju sve što kažu. S djecom razgovaraju o knjigama, potiču ih na razgovor o likovima, na povezivanje priče koju su čuli s vlastitim životom. Dječje odgovore elaboriraju, dopunjavaju, proširuju, ispravljaju. Katkad igraju ulogu primatelja koji ne razumije najbolje dječje poruke kako bi ih potaknuli na što preciznije izražavanje. (Šego, 2009.)

Koristeći riječi kojima hrabri djecu, odgojitelj ih potiče na daljnje slobodno izražavanje vlastitih misli, ideja i osjećaja. Usmjeravajući pažnju na djecu i njihova ponašanja, odgajatelji pokazuju interes za njih, te ona shvaćaju kako su uvijek važna i da se ne trebaju neprihvatljivo ponašati kako bi ih se tek onda zamijetilo. Kada djeca pozovu odgajatelja da im se pridruži u njihovoj aktivnosti, on bi trebao njihov poziv prihvatiti entuzijastično, primjerice: „To zvuči zabavno“. Odgajatelj ne smije prekidati djecu u međusobnom razgovoru, odnosno upadati im u riječ, već im treba dopustiti završiti do kraja vlastite misli, iskazujući im na taj način poštovanje i razumijevanje. Također, u pozitivnom verbalnom okruženju, odgajatelj bi trebao koristiti riječi poput: „Hvala“, „Molim“ i „Oprosti“ kao primjer lijepog i odgovarajućeg ponašanja u međusobnim odnosima. Djeca će tako usvojiti te riječi i razumjeti njihovu vrijednost. (Kostelnik i sur., 1993)

Verbalno pozitivno okruženje utječe pozitivno na odgajatelja i na djecu za razliku od negativnog verbalnog okruženja koje odgajatelji ne smiju dopustiti. Takvo okruženje u potpunosti je suprotno od značajki pozitivnog okruženja. Djeca se osjećaju bezvrijedno i nevoljeno s obzirom na to što im odrasli kažu, odnosno ne kažu: kada odgajatelj pored djeteta prođe bez riječi kao da dijete ni nije tu, kada je odgajatelj zaokupljen drugim mislima i nema vremena saslušati dijete, kada koristi pogrdne nazive ili nadimke koji se djeci ne sviđaju, te kada umanjuje djetetovo postignuće fokusirajući se na ono što dijete ne može. (Kostelnik i sur., 1993)

Razvoj komunikacije u predškolskoj dobi znači oživljavanje, buđenje i početak postojanja čovjekom. Nužni uvjeti za pretvorbu neverbalne komunikacije u verbalnu su:

- socioemocionalna veza između odgajatelja i djeteta
- prilagođenost ponašanja odgajatelja prema djetetu
- zajednička aktivnost između odgajatelja i djeteta
- poznate situacije djeteta u kojima se zbiva komunikacija (Pehar, 2007.)

2. JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ DJETETA

Prema biheviorističkoj teoriji jezik se usvaja stvaranjem asocijativnih veza između podražaja i odgovora na podražaj, a dijete usvaja jezične strukture oponašanjem govornih uzora, metodom pokušaja i pogrešaka. Jezik i govor, tvrde bihevioristi, usvajaju se oponašanjem izričaja odrasle osobe; dijete sluša govorni model te ponavlja što je slušno percipiralo. Slijedi pozitivna, poticajna potvrda ili pak negativna reakcija govornog modela (najčešće roditelja) na ono što je dijete izreklo. Pozitivna će reakcija (ako je verbalan izričaj bio točan) potaknuti dijete da ga što češće ponavlja i što brže usvoji. Ako je izričaj bio netočan i gramatički neispravan, reakcija će biti negativna. Ta teorija djelomice može opisati ovladavanje glasovnim sustavom i prvim riječima, ali ne može objasniti svladavanje gramatike, porabu složenih jezičnih struktura i kreativne jezične oblike koje dijete samostalno proizvodi i izgovara, a prije ih nikada nije čulo. (Staničić, Ljubešić, 1994.)

Prema navitističkoj teoriji djeca uspješno usvajaju jezik zahvaljujući specifičnoj kognitivnoj i urođenoj sposobnosti (što omogućuje i nastanak govora). (Pavličević-Franić, 2005.)

Istraživanja su pokazala da se artikulacija i fonološki sistem jezika uče u periodu od rođenja do sedme godine života. Nakon ovog perioda dolazi do automatizacije glasovnih navika. Ovaj period je najpogodniji da djeca usvoje intonaciju i glasovnu strukturu jezika. (Karić i Selimović, 2011.)

2.1. GOVOR KOD DJETETA

Unatoč brzom napretku tehnologije govor je i danas ostao osnovno i nezamjenjivo sredstvo komunikacije među ljudima. Od svih živih bića ta sposobnost dana je samo čovjeku. O komunikacijskim vještinama ovisi i kvaliteta života kako odraslog čovjeka tako i djeteta. Jezik i govor prožimaju sve aspekte našeg života: interakcije sa drugim osobama, mogućnost izražavanja vlastitih misli i osjećaja, kao i razumijevanje drugih. Bez dobrog govora nema ni učenja ili je ono otežano. (Varošanec, 2016.)

Govor je bio i ostao osnovni način komunikacije među ljudima. Najintenzivniji razvoj jezika i govora događa se u prve tri godine života, kada dijete prođe faze od prvog krika, glasanja, do kompetentne participacije u razgovoru u kojem govorom može izraziti svoje potrebe, osjećaje, stavove, boriti se za sebe, utjecati na druge. Taj se razvoj odvija po predvidivim etapama. Predgovorno razdoblje počinje rođenjem i traje do 9. mjeseca, govorno razdoblje obilježava pojava prve riječi sa značenjem od 9. do 15. mjeseca, prve se rečenice javljaju od 18. do 24. mjeseca, a naglo širenje rječnika i usvajanja gramatičnosti od druge do treće godine života. (Mesec, 2010.)

Govor možemo pratiti preko dva osnovna razdoblja, navodi Velički (2011) i govori da su to predverbalno i verbalno razdoblje. Ističe kako je predverbalno razdoblje od rođenja do prve smislene riječi, a po nekima čak i do prve rečenice. U tom razdoblju možemo razlikovati četiri faze. Naime, drugo razdoblje govora djece,

kako je to već spomenuto, je verbalno razdoblje i ono se tiče razdoblja od prve smislene riječi odnosno rečenice do automatizacije govora.

Prema Ivi Mesec (2010) dijete od šeste do sedme godine života trebalo bi lako koristiti složene rečenične strukture, usvajati apstraktne pojmove kao što su sreća, bogatstvo, ljubav, mržnja i sl. Dijete bi trebalo imenovati dane u tjednu. Trebalo bi biti sposobno voditi duge razgovore, u svoje priče treba uključiti događaje, likove, temu. Kod djeteta od šeste do sedme godine života javlja se interes za slova, nakon toga počinje prepoznavati slova i kreće pisati slova. Ali ako je djetetov rječnik od šeste do sedme godine života siromašniji, rečenice jednostavnije, ne razlikuje slova i brojeve, teško pamti, tada se počinje naslućivati na djetetov usporeni razvoj.

2.2. UTJECAJ MEDIJA NA RAZVOJ DJETETA

Djeca u prosjeku provode pred ekranom televizora, računala ili videa više od četiri sata dnevno. Prosječno dijete u kući ima dva televizora, dva dvd playera i jedno računalo. (Apel i Masterson, 2004.) Djeca su svakodnevno izložena svim oblicima medija. Gledaju crtiće na televiziji, igraju igrice na računalima ili mobitelima. Živimo u 21. stoljeću i bilo bi nepromišljeno zabraniti djeci pristup medijima. Zahvaljujući tim medijima djeca usvajaju nova znanja, ulaze u svijete igre i razonode. (Šego, 20019.) S druge strane, mediji imaju potencijal dominiranja djetetovim životom do te mjere da počnu sprečavati značenje društvene interakcije s vršnjacima i odraslima. (Apel i Masterson, 2004.)

Kvalitetan televizijski program potiče dječju radoznalost, poučava, otkriva djetetu nove svjetove i ideje, bogati njegov rječnik, motivira ga na pažljivo slušanje. Previše pak vremena provedenog uz televizijski program osiromašuje djetetovu interakciju s roditeljima i vršnjacima. Scene zločina i nasilja mogu u djetetu izazvati noćne more (dijete s dvije ili tri godine ne razlikuje stvarne događaje od događaja na televiziji). Dijete ne bi trebalo gledati televiziju dulje od dva sata dnevno. (Šego, 2009.)

Apel i Masterson (2004.) ističu pozitivne utjecaje određenih televizijskih serija na dijete. Naime kvalitetan televizijski program za djecu može pružiti govorne uzore. Tako su stručnjaci za dječji jezični razvoj, proučavajući jezik u serijama *Muppet Show*, *Ulica Sezam* i *Teletubbies* shvatili da se u njima upotrebljava govor primjeren djetetu. Svaka epizoda *Teletubbies*a govori djetetu poznatim riječima te daje mnoge primjere značenja riječi kada se smatra da su te riječi djeci nove. Glumci govore sporo, radnje i predmeti predstavljaju se sada i ovdje, struktura rečenice je jednostavna (slična govoru djece), a svaka epizoda nudi novu, zanimljivu i korisnu informaciju.

Ako želimo da dijete kreativno djeluje u govoru i bude sposobno za izražavanje, onda mu trebamo pružiti mogućnost slušanja različitih kvaliteta govora i njegov dublji smisao, a na temelju toga dijete stječe percepciju i stvara poveznicu. Takvo iskustvo dijete stječe slušanjem priča, bajki i poezije, a zatim i kreativnim jezičnim igrama u kojima u jednom aspektu smislenost može izraziti. (Velički, 2011.)

Slikovnica prvim slikama utječe na stjecanje informacija o bojama, veličinama, skladu, o umjetnosti. Prve riječi su pak prvi poticaj i osnova za gradnju dječjeg rječnika, učenje govora, razvoj osjećaja za jezik. Prvi pojmovi u slikovnicama za najmlađe prve su pisane informacije o svijetu oko djeteta i o njemu samom, osnova su i poticaj za učenje te intelektualni razvoj. Prve rime pak, osnova su i poticaj za prihvaćanje poezije, poticaj za vlastito stvaralaštvo (Posilović, 1986.).

Slika 1. Otac čita slikovnicu djetetu

Izvor:<https://klokantica.24sata.hr/roditelji/tatina-zona/ocev-utjecaj-na-razvoj-djeteta-moze-biti-jaci-od-majcinog-7566> (17.6.2018.)

3. POREMEĆAJI IZGOVORA

Poznato je da vidljiva organska odstupanja u građi organa koji sudjeluju u artikulaciji – izgovoru glasova (usne, nepce, jezik, čeljust, zubi) ili blaga oštećenja sluha mogu uzrokovati poremećaje izgovora. No, ponekad i unatoč odstupanjima neka djeca sama od sebe usvoje pravilan izgovor zbog kompenzatorskih mehanizama. Loše navike iz djetinjstva, kao što su preduga uporaba „dude-varalice“ ili bočice i „dudanje“ prsta mogu dovesti ne samo do poremećaja izgovora glasova već i do ozbiljnih deformacija zubića i nepca. Postoje li neka neurološka odstupanja kod djeteta, logopedska terapija će trajati dulje, a poremećaji izgovora obično je samo jedan od simptoma kašnjenja u jezičnom razvoju. U te djece često kasnije dolazi do teškoća vezanih uz čitanje i pisanje.

Poremećaje izgovora možemo uočiti na razini glasova i/ili riječi, a mogu se javiti u tri oblika:

1. Izostavljanje ili nečujna realizacija glasa – omisija
(dijete ne može izgovoriti neki glas: npr. umesto RIBA dijete izgovara IBA)
2. Zamjena glasa – supstitucija
(dijete glas ili skupinu glasova koje ne može izgovoriti zamjenjuje drugim glasom: npr. umjesto ŠUMA dijete izgovara SUMA)
3. Nepravilno izgovaranje glasa ili skupine glasova – distorzija
(dijete izgovara glasove, ali njihova zvukovna realizacija odstupa od standardnog izgovora, npr. jako „umekšan“ izgovor glasova /Š/Č/Ž/ ili „francuski“ (grleni) izgovor glasa /R/ i sl.)

Najčešće (i opasne!) zablude roditelja i okoline vezane uz kasnije progovaranje djeteta su:

- „On je lijep, sve razumije, ali ne želi govoriti.“
- „Progovorit će on već, samo je malo tvrdoglav.“
- „Tako je i njegov tata kasnije počeo pričati, a gledajte, sad je sve u redu.“

(Benc Štuka, 2010.)

3.1. POREMEĆAJI RITMA I TEMPА GOVORA

Mucanje je poremećaj i ritma i tempа govora. Očituje se ponavljanjem glasova, slogova, riječi ili fraza, produljivanjem glasova, bezglasnim zastajanjima na početku ili unutar riječi, napetošću i „grčevima“ tijekom govora, ubacivanjem pomoćnog glasa u govoru npr. „a“, „h“ koji ima funkciju pomoći djetetu da prevlada teškoću. Oko 2,4 posto djece predškolske dobi muca. Taj postotak se u školskoj dobi smanjuje na otprilike jedan posto. (Andrešić, 2010.)

Mucanje je multidimenzionalni poremećaj na čiji razvoj utječu brojni čimbenici – genetika, okolinski uvjeti, osobnost, emocionalni razvoj, govorno-motoričke sposobnosti, tako i različiti stupnjevi poteškoća u jezičnoj obradi. Neka su istraživanja pokazala da su jezične sposobnosti kod djece koja mucaju slabije, a u nekim nisu nađene razlike između djece koja mucaju i njihovih tečnih vršnjaka. (Kutnjak i sur., 2016.)

4. RAZVOJ PREDVJEŠTINA ČITANJA I PISANJA

Dijete svoju prvu riječ izgovori u prosjeku s godinu dana. Dvogodišnjak oblikuje rečenicu s dvjema riječima, šestogodišnjak pak rečenicu sa šest do osam riječi. Već od faze prve riječi možemo s djetetom igrati igre kojima ćemo postaviti temelje za razvoj predčitačkih vještina. (Šego, 2009.) Lawrance (2003.) je zamjetila da petogodišnjaci i šestogodišnjaci uživaju u duljim knjigama s manje slika i složenijim zapletom, s uputama o tome kako što činiti. Raduju se igrama riječi, humorističnim pjesmicama i sl.

Predčitalačke vještine su preduvjet za razvoj čitačkih vještina, a one se razvijaju u predškolskoj dobi. Čitanje i pisanje su vještine koje dijete uči u školskoj dobi. Da bi moglo nesmetano učiti, prije polaska u školu mora usvojiti predvještine čitanja i pisanja. Čitanje je složena vještina, bazirana na jezičnim sposobnostima i uključuje aktivaciju mnogih znanja i sposobnosti: jezično-govornih, vidnih, slušnih, spoznajnih. Da bi dijete nesmetano moglo usvajati predvještine čitanja i pisanja, potrebno je stvoriti temelj koji podrazumijeva uredan jezično-govorni razvoj te

uredan razvoj pažnje, pamćenja, koncentracije, percepcije auditivne i vizualne, važne za učenje čitanja i pisanja. (Trambić, 2010.)

U predškolskoj je dobi veoma važno naučiti kontrolirati olovku. Da bi dijete naučilo pisati, potrebno je potaknuti razvoj fine motorike. S takvim se aktivnostima može početi već s osamnaest mjeseci djetetova života. Čim dijete postane sposobno držati bojicu u ruci, može početi crtati. Crtanjem se razvija fina motorika potrebna za pisanje. Također je važno za razvoj samopouzdanja (dijete se osjeća dobro kad je u toj aktivnosti uspješno). Odrasla osoba treba poticati dijete da crta, piše, črčka, škraba. Uz pravilan će poticaj, kroz igru, dijete brzo naučiti oblikovati i imenovati slova. (Šego, 2009.)

Preduvjeti za nesmetan razvoj predvještina čitanja i pisanja u djeteta:

- Uredan jezično-govorni razvoj
- Sposobnost razumijevanja onoga što govori, govora drugih, razumijevanje sadržaja priče koji i samo može prepričati
- Izgovor glasova do šete godine mora biti uredan
- Rečenica uredne gramatičke strukture
- Lako uči pjesmice
- Stvara i uočava rimu
- Dobro pamti (pjesmice, priče, slike, događaje)
- Ima urednu pažnju i koncentraciju
- Motorički je spremno
- Zainteresirano je za crtanje i pisanje

Simptomi u predškolskoj dobi koji mogu ukazivati na teškoće u učenju čitanja i pisanja:

- Kasno progovaranje i usporen jezično-govorni razvoj
- Siromašan rječnik
- Dugo zadržavanje grešaka u izgovoru glasova
- Teškoće u jezično-govornom izražavanju
- Teškoće u učenju pjesmica i brojalica
- Teškoće u pamćenju općenito
- Nerazvijana fonološka svjesnost

- Nemogućnost zadržavanja pažnje
- Nespretnost u krupnoj i finoj motorici
- Nesigurnost u prostornim i vremenskim odnosima
- Hiperaktivnost, impulzivnost
- Nezainteresiranost za crtanje i pisanje

Korisne jezično-govorne igre koje potiču predčitalačke vještine:

- Prepoznavanje i imenovanje poznatih zvukova
- Igre brojalicama
- Opisivanje slika
- Prepričavanje doživljaja
- Prepričavanje priča
- Traženje riječi koje se rimuju (kos – nos, krava – trava...)
- Igra s kojim glasom počinje riječ (p – pas, m – mačka...)
- Rasčlanjivanje riječi na glasove

(Tambić, 2010.)

4.1. DIJALOŠKO ČITANJE

Dijete i odrasla osoba čitaju slikovnice tako da dijete sjedi odraslome u krilu i da istodobno oboje gledaju slike i tekst. Odrasla osoba je unaprijed svojim ponašanjem, komentarima i vedrinom pripremila dijete na čitanje kao na veselu međusobnu komunikaciju o nečem zanimljivom i novom ili već znanom i poznato ugodnom. Slikovnica se čita nekoliko puta zaredom, odrasli ispravlja i ponavlja za djetetom riječi koje je dijete usvojilo čitanjem i u svakodnevnim situacijama podsjeća dijete na razgovor o slikovnici i događajima u priči. (Čudina-Obradović, 1995.)

Autorica Čudina-Obradović (1995) objašnjava jednostavnu razinu dijaloškog čitanja kao oblik komunikacije koji je osobito poticajan za dijete. Uloga mu je postupno vođenje djeteta u sve složeniju uporabu riječi. Najvažnije u dijaloškom

čitanju je shvaćanje i preuzimanje aktivne uloge odgajatelja i roditelja. Sljedeći oblici komunikacije osobno su bitni a to su:

1. Postavljanje poticajnih pitanja - djeci postavljamo pitanja koja počinju sa „što“, takva pitanja potiču dijete na samostalan govor. Treba izbjegavati pitanja koja traže odgovor sa „da“ ili „ne“ ili samo pokazivati slike.

2. Obogaćivanje odgovora – djetetov odgovor na pitanje valja obogatiti novim pitanjem.

3. Ponavljanje odgovora – kada dijete ispravno odgovori, njegov odgovor treba ponoviti kako bi dijete dobilo podatak da je ispravno odgovorilo i ohrabrenje.

4. Pomaganje – roditelj mora biti uzor dobrog odgovora i model, treba tražiti od djeteta da oponaša taj uzor.

5. Pohvala i hrabrenje – svi djetetovi komentari priče za vrijeme čitanja su dragocjeni jer su oblici samostalnog govornog ponašanja.

6. Uvažavanje djetetova zanimanja – dobro je prihvatiti djetetovo usmjeravanje pozornosti na jedan dio slike i skretanje s glavne teme, jer privremena djetetova pozornost služi kao odličan temelj za produktivan razgovor.

7. Vedrina i šala – čitanje mora biti vedro i zabavno i odvijati se poput igre. Djecu se ne smije forsirati, treba biti strpljiv i pomoći im da zavole čitanje

5. IGRE KOJE RAZVIJAJU DJETETOV JEZIČNO-GOVORNI RAZVOJ

Igra je aktivnost koja prati čovjeka u svim životnim razdobljima. Huizinga (1992.) kaže da je igra djelatnost koja se odvija u razrađenim vremenskim, prostornim i smislenim granicama, u jednom vidljivom redu, prema dobrovoljno prihvaćenim pravilima, te izvan područja materijalne nužde ili korisnosti. Filipović (1989.) ističe da je igra slobodna djelatnost duha i tijela bez koristi, cilja i svrhe, za razliku od činidbe i tvorbe ili rada kao svrsishodnih djelatnosti, odnosno, rasterećenje

od svih svrha i razbibriga. Britton (2000.) tvrdi da je za dijete igra ugodna, dobrovoljna, smisljena i spontano odabrana aktivnost. Često je i kreativna, uključuje rješavanje problema, učenje novih društvenih vještina, novog jezika i novih tjelesnih vještina.

Dobro je poznato da mala djeca najviše od svega na svijetu vole igru. Zato u procesu poticanja njihova govorno-jezičnog razvoja trebamo koristiti posebno razrađene logopedске igre, koje služe razvijanju slušne pažnje, poboljšanju izgovora, stabiliziranju glasa, proširivanju vokabulara, uče povezivanju izgovorenu riječ s predmetom ili slikom, uče pravilnom oblikovanju rečenica, odgovaranju na pitanja i smislenom govoru. (Prosokhova, 2017.)

5.1. IGRE ZA RAZVOJ GOVORNOG SLUHA

Mnogi znanstvenici ističu da se sposobnost slušanja razvija već u majčinoj utrobi gdje je dijete izloženo različitim zvukovima. Za kvalitetno usvajanje govornoga umijeća važan je daljnji razvoj vještine slušanja. Djetetu treba omogućiti stjecanje iskustva slušanja, vodeći ga svaki dan u šetnju, u trgovinu, puštajući glazbu i boraveći u društvu odraslih (slušanjem njihovih razgovora i sl.). (Šego, 2009.)

1. Pokvareni telefon

Djeca sjednu u krug. Odgajateljica (ili dijete) šapne djetetu do sebe jednu riječ ili rečenicu a drugo dijete to što je čulo šapne djetetu do sebe, i tako redom. Dijete koje je zadnje, izgovara riječ ili rečenicu na glas. Ako je riječ ili rečenica pogrešna tada svatko mora ponoviti naglas što je čuo i tako se nađe dijete koje je pogriješilo.

2. Zapamti broj

Za ovu igru je potrebno pripremiti deset sitnih jednoličnih predmeta (žetoni, figurice i sl.). Odgojiteljica kaže djeci: „Izgovoriti ću istu riječ nekoliko puta. Slušaj pažljivo koliko sam puta izgovorila tu riječ i stavi na stol toliko figurica (žetona) koliko puta si čuo tu riječ.“

5.2. IGRE ZA RAZVOJ SLUŠNE PAŽNJE

1. Tiho – glasno!

Za ovu igru je potreban bubanj. Odgojiteljica udara po bubnju tiho, glasnije i zatim najglasnije. Dijete se kreće onako kako čuje bubanj: kada se bubanj tiho čuje – ide na vrhovima nožnih prstiju, kada se glasnije čuje – ide na cijelom stopalu, a kada se najglasnije čuje – trči.

2. Tko je to?

Za ovu igru je potrebno imati slike životinja. Odgojiteljica ima kutiju sa slikama raznih životinja. Dijete izvuče jednu sliku i ne pokazuje nikome sliku, nego oponaša glasanje životinje i njene pokrete, a odgojitelj i ostala djeca moraju pogoditi o kojoj životinji se radi.

5.3. IGRE ZA RAZVOJ FONEMSKE PERCEPCIJE

1. Uhvati glas

Odgojiteljica kaže djetetu da pažljivo sluša i odredi koje od izgovorenih riječi imaju zadani glas. Kada odgojiteljica izgovori pojedine riječi i kada dijete čuje određeni glas tada dijete „uhvati“ glas (pljesne). Primjer: „Kada čuješ glas K plješči dlanovima: konj, more, šaka, kip, auto, list, knjiga...“

2. Tko se sjeti više riječi

Za ovu aktivnost nam je potrebna lopta. Odgojiteljica zajedno s djecom bira neki glas. Sjednu se svi u krug i odgojiteljica uzme loptu i baca djetetu, zatim to djetete izgovara riječ na zadani glas. Igra se nastavlja tako da to dijete baci loptu drugom djetetu. Riječi se ne smiju ponavljati.

6. RAZLIKE IZMEĐU DJEČAKA I DJEVOJČICA

Istraživanja su pokazala da oko 80 posto svih djevojčica ima referentni stil usvajanja jezika, a oko 60 posto dječaka ima ekspresivni. Tako, djevojčice, u početku, imaju bogatiji rječnik imenica, vole igre imenovanja i pokazuju veću razgovijetnost, odnosno preciznost u izgovoru od dječaka. Možda zato postoji mišljenje da su djevojčice, u najranijoj dobi, jezično naprednije od dječaka. Istraživanja mozga odraslih osoba su pokazala da žene imaju bolju povezanost onih dijelova mozga koji upravljaju emocijama i onih koji upravljaju govorom. Kao rezultat, žene (i djevojčice) lakše verbalno izražavaju svoje osjećaje. Možda je s time moguće povezati nalaz istraživača da djevojčice ranije od dječaka počinju upotrebljavati riječi koje opisuju emocije (*volim, sviđa mi se, tužna, sretna*). Ali pošto je anatomsko istraživanje provedeno na odraslim osobama, te razlike ne moraju biti nužno genetski uvjetovane, već povezane sa stilom odgoja i različitim ponašanjem roditelja prema dječacima i djevojčicama. S time je vjerojatno povezano i to da su djevojčice sklonije rješavati problemske situacije verbalno, a dječaci akcijski. Tako, predškolske djevojčice mogu jedna s drugom raspravljati o rješavanju problema i tražiti pomoć od drugih. Lakše im je i opisati „unatrag“ način rješavanja problema. Dječaci, s druge strane, skloniji su rješavati probleme akcijski, pa čak i šakama. Ali ta razlika može biti uvjetovana odgojem i kulturalnim stavom prema spolovima. To znači da na mnoge razlike, barem djelomično, utječu roditelji. (Appel i Masterson, 2004.)

Otac je za dječake iznimno važan kao model za identifikaciju s vlastitim spolom, a za djevojčice kao parametar za razumijevanje suprotnog spola. Uloga očeva u odnosu sa sinovima i kćerima nije ista. Veza između očeva i kćeri je često vrlo jaka. Očevi i sinovi, s druge strane, ponekad zauzimaju suparničke položaje zbog majke. (Marić, 2017.)

ZAKLJUČAK

Komunikacija je dio naše svakodnevnice i ne možemo ju izbjeći. Dijete počinje komunicirati s okolinom već u majčinoj utrobi. Ta komunikacija je neverbalna. Verbalna komunikacija započinje sa djetetovim prvim krikom. Dijete uči po modelu zato moramo ozbiljno shvatiti vlastitu govornu kulturu.

Komunikacija u obitelji je djetetovo prvo učenje i oponašanje komunikacije. Dijete na početku uči komunicirati od roditelja, stoga je važno biti dobar model i imati dovoljno strpljenja. Vidljivo je iz literature da djeca od šest mjeseci brbljaju, prvu riječ izgovaraju s navršenom prvom godinom, a do druge godine kombiniraju nove riječi, te između četvrte i pete godine života imaju bogat riječnik. Međutim, svako dijete je drugačije i neka djeca progovore prije, a neka kasnije. Obitelj mora biti dobar oslonac za dijete i važno je da roditelji potiču razvoj djetetovog govora. Da bi dijete i roditelj imali dobru komunikaciju trebalo bi pohvaliti dijete, biti oslonac djetetu, pomoći djetetu, govoriti mu da ga volimo i sl. Roditelj i dijete trebaju biti povezani i razgovarati o svakodnevnim brigama i potrebama djeteta. Tako će dijete bolje razumjeti sebe i stvoriti će si samopouzdanje.

Nakon roditelja, odgojitelj je važan model po kojem dijete uči. U predškolskoj dobi je najbolje učiti kroz igru. Igra je djetetova prirodna zanimacija i zato se lako prepuštaju igri. Odgojitelj mora ostvariti dobar odnos s djetetom. Odgojitelj mora biti kreativan, zabavan, zanimljiv, empatičan... Kreativni odgojitelji na zanimljive načine potiču djecu na verbalnu komunikaciju. Odgojitelj im čita priče, zagonetke, brzalice, potiče djecu na razgovor o likovima iz knjiga i sl. Odgojitelj ih mora poticati na daljnje slobodno izražavanje vlastitih misli, osjećaja i potreba. Kada dijete shvati da je odgojiteljova pažnja usmjerena na njega onda dijete shvaća da je važno. Odgojitelj mora koristiti pozitivan govor, kao npr. „Hvala!“, kako bi i dijete shvatilo vrijednost takvih riječi i kako bi i dijete upotrebljavalo takve riječi.

U današnjem vremenu okruženi smo medijima. Djeca puno toga nauče preko medija, stoga je važno pratiti što dijete gleda na televiziji, na internetu ili drugim medijima. Važno je ponuditi djetetu kvalitetan televizijski program kako bi dijete naučilo nešto novo, kako bi probudili radoznalost u djetetu, kako bi obogatili djetetov riječnik i potaknuli ga na slušanje. Jedan od prvih medija s kojim se dijete upoznaje je slikovnica. Prve riječi, koje dijete može naučiti iz slikovnice, su osnova za gradnju dječjeg rječnika. Zato moramo provoditi što više vremena s djetetom čitajući mu slikovnice.

Da bi dijete savladalo čitanje i pisanje potrebne su predvještine čitanja i pisanja koje se razvijaju sa šest godina. Postoje igre koje razvijaju djetetov jezično-govorni razvoj. Takve igre su logopedске igre koje razvijaju slušnu pažnju, povećavaju vokabular, uče pravilnom oblikovanju rečenica i sl. Odgojitelji moraju igrati takve igre s djecom. Djeca brzo usvajaju takve igre i nakon nekog vremena počnu se sama igrati bez odgojitelja. Da bi dijete bilo spremno za daljnje usvajanje, učenje i primjenu novih sadržaja, verbalna komunikacija kod šestogodišnjaka bi trebala biti sadržajno raznolika, trebalo bi dijete imati usvojene predvještine čitanja i pisanja i izgovor svih glasova bi morao biti konkretan.

LITERATURA

1. Apel, K., Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Zagreb: Ostvarenje.
2. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Mesec, I. I sur. (2010). *Kako dijete govori?* Planet Zoe
3. Bašić, J., Hudina, B., Koller-Trbović, N., Žižak, A. (1994). *Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima – priručnik*. Zagreb: Alinea.
4. Berk, L.E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Brajša, P. (1994). *Pedagoška komunikologija. Razgovor, problemi i konflikti u školi*. Zagreb: Školske novine.
6. Britton, L. (2000). *Montessori učenje kroz igru za djecu od 2 do 6 godina*. Zagreb: Hena com.
7. Čović, M. (2012). *Komunikacija u obitelji*. (Online). Dostupno na: <http://recepci.com/komunikacija-u-obitelji/9998/> (Pristupljeno: 11.5.2018.)
8. Čudina-Obradović, M. (1995). *Igrom do čitanja: Igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Delač Hrupelj, J., Miljković, D., Lugomer Armano, G. i sur. (2000). *Lijepo je biti roditelj. Priručnik za roditelje i djecu*. Zagreb: Creativa.
10. Einon D. (2005). *Igre stvaralice za djecu 2 – 5 godina*. Zagreb: Profil international.
11. Ferić, M., Žižak, A. (2003). *Komunikacija u obitelji - percepcija djece i mladih*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*.
12. Filipović, V. (1989). *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
13. Huizinga, J. (1992). *Homo ludens. O podrijetlu kulture u igri*. Zagreb: Naprijed.
14. Kinder, I. (2014). *Komunikacija odgojitelj – dijete*. (Online). Dostupno na: <http://www.dvds.hr/pdf/komunikacija.pdf> (Pristupljeno: 11.5.2018.)
15. King, R. G. (1979): *Fundamentals of Human Communication*. Macmillian Publishing Co., NY.

16. Klarić, E., Selimović, H. (2011). Učenje djece predškolske dobi. *Metodički obzori*, 6 (1), 145-160.
17. Kljunić, K., Capanec, M., Šimleša, S. (2016). Imaju li hrvatska djeca urednog razvoja uistinu „urednu“ komunikaciju? *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 2016*, Vol 52, br. 2, str. 1-10
18. Kostelnik, M. J., Stein, I. C., Whiren, A. P., Soderman, A. K. (1993). *Guiding children's social development. 2nd edition*. Albany: Delmar Publishers Inc.
19. Kutnjak, N., Mance, L., Krhen Leko, A. (2016). Jezične sposobnosti djece koja mucaju. *Logopedija*, 6, 2, 2016, 69-74
20. Lawrence, L. (2003). *Montessori čitanje i pisanje. Kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati. Priručnik za roditelje i odgojitelje za djecu od 3 do 7 godina*. Zagreb: Hena com.
21. Marić, A. (2017). *Očev utjecaj na razvoj djeteta može biti jači od majčinog*. (Online). Dostupno na: <https://klokanica.24sata.hr/roditelji/tatina-zona/ocev-utjecaj-na-razvoj-djeteta-moze-biti-jaci-od-majcinog-7566> (Pristupljeno: 17.6.2018.)
22. Miljak, A. (1987). *Uloga komunikacije u razvoju govora djece predškolske dobi*. Zagreb: Školske novine.
23. Omerović, M. i drugi. (2009). *Predškolska pedagogija*. Tuzla: OFFSET.
24. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike. Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
25. Pease, A. (2007). *Govor tijela, Kako misli drugih ljudi pročitati iz njihovih kretnji*. Zagreb: AGM.
26. Pehar, L. (2007). *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*. Sarajevo: Službeni list BiH.
27. Petar, S. (2004). *Osnove uspješne komunikacije*. Zagreb: Euro hopper.
28. Peterson, R. (1999): *Families First - Keys to Successful Family Functioning: Communication*. Virginia State University. Virginia Cooperative Extension, 350-392.
29. Posilović, A. (1986). *Kutić slikovnica*. Zagreb: Naša djeca
30. Prosokhova, I. (2017). *200 logopedskih igara*. Zagreb: Planet Zoe

31. Sorta-Bilajac, I., Sorta, J. (2013). Primjena teorije komunikacije Paula Watzlawicka na praksu komuniciranja u medicini i zdravstvu. *JAHR*, 4 (7), 583-590.
32. Stančić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
33. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju. *Govor*, 26 (2), 119-149.
34. Škarić, I. (2007). Fonetika hrvatskog književnoga jezika. U: S. Babić, D. Brozović, I. Škarić, S. Težak (ur.). *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* (str.17-151) Zagreb: Nakladni Zavod Globus.
35. Thames, B. J., Thomason, D. J. (1998): *Building Family Strengths: Communication*. University of Clemenson, Family Relationships Extension, FL 521.
36. Varošaneć, L. (2016). *Zašto je govor važan?* (Online). Dostupno na: <http://dv-cvrcaak.hr/wp-content/uploads/2016/04/zato-je-govor-vazan-1.pdf> (Pristupljeno: 11.5.2018.)
37. Velički, V. i Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu: Malešnice i igre prstima kao poticaj za razvoj govora*. Zagreb: Alfa d.d.

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Marta Škegro, samostalno provela aktivnosti istraživanja literature i napisala završni rad na temu *Razvoj verbalne komunikacije kod šestogodišnjaka*.

U Zagrebu, 17.9.2018.